UDK 911.3:33(575.1)

Sultonov Ş.A.
Dotsent
Şahrisabz davlat pedagogika instituti
Özbekiston, Şahrisabz şahri
Xudoyqulova R.S.
Talaba
Şahrisabz davlat pedagogika instituti
Özbekiston, Şahrisabz şahri
Xudayberdiyeva R.I.
Talaba
Şahrisabz davlat pedagogika instituti
Özbekiston, Şahrisabz şahri

DEHQONOBOD TUMANINING TABIIY-RESURS SALOHIYATI VA UNING XÖJALIK AHAMIYATI

Annotatsiya: Maqolada Qaşqadaryo viloyatining Dehqonobod tumani tabiiy-resurs salohiyati — relyef va iqlim, suv, yer va yaylov, mineral-xomaşyo hamda rekreatsion resurslar — oçiq ilmiy va rasmiy manbalar asosida tizimli tahlil qilinadi. Maqsad — tumandagi resurs turlarini aniqlaş va ularning xöjalik tarmoqlaridagi ahamiyatini baholaş. Tadqiqotda qiyosiy-geografik tahlil, adabiyotlarni tizimlaştiriş va resurslarni xöjalik tarmoqlari böyiça guruhlaş usullaridan foydalanildi. Aniqlanişiça, tuman (4,0–4,1 ming km²) Hisor tizmasining ğarbiy tarmoqlari, past toğlar va toğ oldi tekisliklarida joylaşgan; uning asosiy resurslari kaliy tuzlari, 237,4 ming gektar yaylov va Dehqonobod sel-suv omboridir (umumiy hajmi 34,9 mln m³). Bu uyğunlik kimyo sanoati, yaylov çorvaçiligi va suğorma dehqonçilikning rivojlanişini belgilaydi, suv omborlarining loyqa bosişi, doimiy oqimli daryolarning kamligi va rekreatsion maskanlarda infratuzilmaning yetarli emasligi esa salohiyatdan foydalanişni çeklaydi.

Kalit sözlar: tabiiy-resurs salohiyati, Dehqonobod tumani, Qaşqadaryo viloyati, kaliy tuzlari, yaylov çorvaçiligi, suv resurslari, xöjalik ahamiyati.

Султонов Ш.А.
Доцент
Шахрисабзский государственный педагогический институт
Узбекистан, г. Шахрисабз
Худойкулова Р.С.
Студентка
Шахрисабзский государственный педагогический институт
Узбекистан, г. Шахрисабз
Худайбердиева Р.И.
Студентка

Шахрисабзский государственный педагогический институт
Узбекистан, г. Шахрисабз

ПРИРОДНО-РЕСУРСНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ДЕХКАНАБАДСКОГО РАЙОНА И ЕГО ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ЗНАЧЕНИЕ

Аннотация: В статье на основе открытых научных и официальных источников проводится систематический анализ природно-ресурсного потенциала Дехканабадского района Кашкадарьинской области: рельефа и климата, водных, земельных и пастбищных, минерально-сырьевых и рекреационных ресурсов. Цель работы — выявить виды ресурсов района и оценить их хозяйственное значение. Использованы сравнительно-географический анализ, систематизация литературы и группировка ресурсов по отраслям хозяйства. Установлено, что район (4,0–4,1 тыс. км²) расположен в зоне западных отрогов Гиссарского хребта, низкогорий и предгорных равнин; его основные ресурсы — калийные соли, 237,4 тыс. га пастбищ и Дехканабадское селехранилище (общий объём 34,9 млн м³). Это сочетание определяет развитие химической промышленности, пастбищного животноводства и орошаемого земледелия, а заиление водохранилищ, малое число рек с постоянным стоком и недостаточная инфраструктура рекреационных мест ограничивают использование потенциала.

Ключевые слова: природно-ресурсный потенциал, Дехканабадский район, Кашкадарьинская область, калийные соли, пастбищное животноводство, водные ресурсы, хозяйственное значение.

Sultonov Sh.A.
Associate Professor
Shahrisabz State Pedagogical Institute
Uzbekistan, Shahrisabz
Xudoyqulova R.S.
Student
Shahrisabz State Pedagogical Institute
Uzbekistan, Shahrisabz
Xudayberdiyeva R.I.
Student
Shahrisabz State Pedagogical Institute
Uzbekistan, Shahrisabz

NATURAL RESOURCE POTENTIAL OF DEHQONOBOD DISTRICT AND ITS ECONOMIC SIGNIFICANCE

Abstract: The article gives a systematic analysis of the natural resource potential of Dehqonobod district in Kashkadarya region — relief and climate, water, land and pasture, mineral and recreational resources — on the basis of open scientific and official sources. The

aim is to identify the types of resources in the district and to assess their economic significance. Comparative-geographical analysis, systematisation of the literature and grouping of resources by economic sector were used. The district (4.0–4.1 thousand km²) is found to lie within the western spurs of the Hissar range, low mountains and foothill plains; its main resources are potassium salts, 237.4 thousand ha of pastures and the Dehqonobod flood-retention reservoir (total volume 34.9 million m³). This combination underlies the chemical industry, pasture livestock farming and irrigated agriculture, while siltation of reservoirs, the scarcity of perennial rivers and insufficient infrastructure at recreational sites limit the use of the potential.

Keywords: natural resource potential, Dehqonobod district, Kashkadarya region, potassium salts, pasture livestock farming, water resources, economic significance.

Kiriş. Dehqonobod tumani Qaşqadaryo viloyatining janubi-şarqida joylaşgan bölib, umumiy maydoni 4104 km², aholisi 2023-yilda 153,1 ming kişini taşkil etgan [1]. Tuman relyefining 90 % dan ortiği toğ, toğ oraliği botiqlari, daryo va soy vodiylari hamda adirlardan iborat [1], şu sababli bu yerda mineral, yer-yaylov va suv resurslari birgalikda uçraydi.

Tabiiy resurslarni baholaş aholi bandligi, kimyo sanoati va oziq-ovqat xavfsizligi masalalari bilan bevosita boğliq; şu sababli tumanning resurs salohiyatini tizimli örganiş nazariy ham, amaliy ham ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili şuni körsatadiki, Qaşqadaryo viloyatining toğli hududlaridagi foydali qazilma konlarining hududiy tabaqalanişi va resurs salohiyati alohida tahlil qilingan, unda Dehqonobod tuzli havzasi va fosforit konlari ham tilga olingan [2]. Dehqonobod suv omborining tarixi, rekonstruksiyasi va ekologik transformatsiyasi [3], tumanning tabiiy-hududiy şaroitlari va ekoturistik salohiyati [1] alohida işlarda yoritilgan. Biroq biz körib çiqqan manbalarda Dehqonobod tumanining tabiiy resurslari yagona tizimda, ularning xöjalik tarmoqlaridagi örni bilan birga umumlaştirilmagan.

Tadqiqotning maqsadi — Dehqonobod tumanidagi tabiiy resurs turlarini aniqlaş va ularning xöjalik ahamiyatini baholaş. Vazifalar: (1) tumanning relyefi, iqlimi va suv resurslarini tavsiflaş; (2) yer-yaylov va mineral-xomaşyo resurslarini umumlaştiriş; (3) resurslarni xöjalik tarmoqlari böyiça guruhlaş; (4) foydalanişdagi muammolar va rivojlantiriş yönalişlarini aniqlaş.

Metod va tadqiqot materiallari. Tadqiqot kameral (stol usti) xususiyatga ega. Unda qiyosiy-geografik tahlil, ilmiy adabiyotlarni tizimlaştiriş, sintez va resurslarni xöjalik tarmoqlari böyiça guruhlaş usullaridan foydalanildi. Manbalar sifatida ilmiy jurnallardagi maqolalar, Özbekiston milliy ensiklopediyasi, Prezident qarori, korxonaning rasmiy sayti va axborot materiallari körib çiqildi; faqat naşr etuvçisi, yili va manzili aniq körsatilgan manbalar tanlab olindi.

Tabiiy şaroit va aholi böyiça asosiy ma’lumotlar [1, 4], suv ombori körsatkiçlari [5], mineral-xomaşyo resurslari böyiça ma’lumotlar esa [2, 6, 7] manbalardan olindi. Ma’lumotlar bir-biri bilan qiyoslandi; manbalar örtasida farq aniqlangan hollarda (tuman maydoni, suv ombori rekonstruksiyasi muddati) bu alohida körsatildi. Ensiklopediya [4] ma’lumotlari, jumladan yer fondi, 2000-yillar naşriga tegişli.

Dala kuzatuvlari, laboratoriya tahlillari va GIS asosidagi hisob-kitoblar ötkazilmagan; şu sababli natijalar oçiq manbalardagi ma’lumotlarga tayanadi va tuman miqyosida rasmiy statistika hamda alohida ölçovlar bilan aniqlaştirilişi lozim.

Natijalar va muhokama. Geografik örni, relyefi va iqlimi. Tuman Qaşqadaryo viloyatining janubi-şarqida joylaşgan: şarqda Boysun toğlari orqali Surxondaryo viloyati, janubda Torqapçiğay va Toyçisoy toğlari orqali Turkmaniston, ğarbda Odamtoş toğlari orqali Ğuzor tumani, şimolda Hisor tizmasi tarmoqlari orqali Qamaşi tumani bilan çegaradoş [1]. Tuman 1926-yil 29-sentyabrda taşkil etilgan, 1962-yilda Ğuzor tumaniga qöşilgan va 1971-yilda qayta tuzilgan [4]; ma’muriy markazi — Qoraşina, hududda 3 ta şaharça va 16 ta qişloq fuqarolari yiğini faoliyat körsatadi [1]. Aholisi 2023-yilda 153,1 ming kişi bölib [1], bu tuman maydoniga nisbatan taxminan 37 kişi/km² ni taşkil etadi (mualliflar hisobi).

Relyefning 90 % dan ortiği toğ, toğ oraliği botiqlari, daryo va soy vodiylari hamda adirlardan iborat; hudud tekislik-çöl, adir-çalaçöl va toğ mintaqalariga bölinadi, tekislik-çöl mintaqasiga Xöjapirlast, Qizilça, Oqirtma kabi hududlar kiradi [1]. Hisor tizmasining janubi-ğarbiy tarmoği bölgan Çaqçar tizmasining eng baland çöqqisi — Xurosan 3744 m, Bobosurxak toğining ayrim çöqqilari 2888 m gaça, ğarbdagi Odamtoş massivi esa 1279 m gaça kötariladi [1]. Ensiklopediyaga köra relyef örtaça balandlikdagi toğlar (Bobosurxon, Qorasirt), past toğlar (Oqtoş, Sayfi, Kesik, Usmontov, Tepaqörğon) va toğ oldi qiya tekisliklaridan iborat [4].

Iqlimi kontinental: yanvarning örtaça harorati 0,6 °C, iyulniki 28,4 °C, yiliga örtaça 277 mm yoğin tuşadi [4]. Quyoşli davr yiliga 2600–3000 soatni taşkil etadi; yoz tekislik qismida 155–160 kun, toğli joylarda 80–90 kun davom etadi [1].

Suv resurslari. Tumanda doimiy oqimga ega daryolar faqat Katta Öradaryo va Kiçik Öradaryo (Ğuzordaryoning irmoqlari) bölib, qolgan soylar, jumladan janubi-ğarbdagi Qizilça va Gajaksoy, yozda qurib qoladi; aholi qadimdan buloqlardan içimlik suvi sifatida foydalanadi [1, 4]. Eng maşhur

buloqlardan biri — Kökbuloqning suv sarfi sekundiga 160–170 litr [1]. Viloyat miqyosida yillik yoğin miqdori joylaşuvga qarab 111–277 mm oraliğida özgaradi [3]; bunday şaroitda sel va oqim suvlarini töplaş muhim ahamiyatga ega, şu sababli tumanda Paçkamar va Dehqonobod suv omborlari qurilgan [4].

Dehqonobod sel-suv ombori Kiçik Öra daryosi özanida joylaşgan, 1982-yilda tabiiy ravişda hosil bölgan va 2019–2023-yillarda rekonstruksiya qilingan [5]. Omborning asosiy körsatkiçlari 1-jadvalda keltirilgan.

Ombor suğorişdan taşqari Qoraşina şaharçasi va 12 ta mahalla aholisini içimlik suvi bilan ta’minlaydi [5]. Şu bilan birga, ilmiy tahlilda omborning loyqa bosişi muammosi alohida qayd etilgan [3].

1-jadval.

Dehqonobod sel-suv omborining asosiy körsatkiçlari

Körsatkiç	Qiymati
Suv sathining maydoni	248,6 ga
Örtaça çuqurligi	48,6 m
Umumiy hajmi	34,9 mln m³
Foydali hajmi	20,0 mln m³
Suv bilan ta’minlanadigan maydon	1600 ga
Favqulodda suv çiqariş quvvati	315 m³/s

Manba: mualliflar tomonidan [5] asosida tuzilgan.

Yer va yaylov resurslari. Tuman xöjaligining asosini çorvaçilik va dehqonçilik taşkil etadi: ensiklopediya ma’lumotiga köra ekin maydoni 47,4 ming ga, köp yillik daraxtzorlar 2,1 ming ga, yaylovlar 237,4 ming ga [4]. Tuman maydoni (4,0 ming km² = 400 ming ga [4]) bilan soliştirganda yaylovlar taxminan 59 %, ekin maydoni taxminan 12 % ni taşkil etadi (2-jadval).

2-jadval.

Dehqonobod tumani yer fondining asosiy turlari

Yer turi	Maydoni, ming ga	Tuman maydoniga nisbati, %
Yaylovlar	237,4	taxminan 59
Ekin maydoni	47,4	taxminan 12
Köp yillik daraxtzorlar	2,1	taxminan 0,5

Manba: mualliflar tomonidan [4] asosida tuzilgan; nisbat mualliflar hisobi.

Yaylovlarda qoraköl va hisori qöylari, angor zotli eçkilar, qoramol va yilqi boqiladi [4]. Yuqori toğ landşaftlarini yozgi yaylov sifatida işlatiş mumkin, biroq relyefning murakkabligi tufayli ularning yaylov sifatidagi ahamiyati katta emas [1].

Mineral-xomaşyo resurslari. Tumanning asosiy resurs ustunligi — kaliy va oş tuzlari: Dehqonobod tuzli havzasi Hisor tizmasining janubi-ğarbiy tarmoqlarida joylaşgan bölib, Boybiçakon, Hamkon va boşqa tuzli tuzilmalarni öz içiga oladi; havza doirasida tuz qatlamlarining qalinligi 200–600 m, Tepaqöton kaliy tuzli konida oş tuzining zaxirasi esa 6,1 mln t [2]. Viloyat uluşiga Özbekistondagi kaliy tuzlari başoratlaştirilgan zaxiralarining 70 % ga yaqini va balansdagi zaxiralarning qariyb 100 % i töğri kelişi qayd etilgan [2]. Tumandagi qazilma boyliklar 3-jadvalda umumlaştirilgan.

3-jadval.

Dehqonobod tumanidagi asosiy foydali qazilmalar

Qazilma turi	Konlar va tuzilmalar	Holati
Kaliy tuzlari	Tyubegatan, Tepaqöton, Odamtoş	Zavod Tyubegatan konidan olinadigan silvinit rudasi asosida işlaydi [6]; Tepaqöton va Odamtoş kaliy tuzi konlari sifatida körsatilgan [4]
Oş tuzi	Boybiçakon, Govxona, Hamkon	Konlar va tuzli tuzilmalar aniqlangan [2, 4]; Boybiçakon koni [2] da Qamaşi tumani hududida körsatilgan
Neft va gaz	Gaz va gazokondensat konlari	Tekşiriş va baholaş işlari olib borilgan [2, 4]
Fosforit	Janubi-ğarbiy Hisor tarmoqlari	Aniqlangan; oçiq usulda ekspluatatsiya qilinişi körsatilgan, rudada P_2O_5 miqdori 6 % [2]
Quriliş materiallari	Ohaktoş, şağal, gips	Mavjud [4]

Manba: mualliflar tomonidan [2, 4, 6] asosida tuzilgan.

Kaliy tuzlari asosida «Dehqonobod kaliy zavodi» faoliyat yuritadi. Zavodning rasmiy saytiga köra, Tyubegatan konida silvinit rudasi yopiq şaxta usulida qazib olinadi; birinçi navbatning ruda qazib oliş quvvati yiliga 700 000 tonna, kaliyli öğit işlab çiqariş quvvati yiliga 200 000 tonna, kaliy xlorid esa flotatsiya usuli bilan ajratib olinadi [6]. 2019-yil 3-apreldagi Prezident qarorida 2019–2030-yillarda kimyo sanoatini rivojlantiriş dasturi doirasida zavodda granulalangan xlorli kaliy işlab çiqarişni taşkil etiş (15 mln AQŞ dollari) közda tutilgan [7]. «Özbekneftgaz» MXK va «Petronas Çarigali Overseas» örtasidagi memorandumga köra tuman hududidagi gaz va gazokondensat konlarini tekşiriş va baholaş işlari olib borilgan [2]. Kimyo sanoatini rivojlantiriş uçun resurs imkoniyatlari katta bölsa-da, xöjalikda hozirça asosan şu zavod mahsuloti işlatilmoqda va u qisman eksport qilinmoqda [2].

Tuproq, ösimlik va hayvonot dunyosi, rekreatsion salohiyat. Tumanning toğli qismida yupqa toğ-qönğir tuproqlar, toğ oldi va tekislik qismida oç böz tuproqlar (ayrim joylarda şörxok va qumoq tuproqlar) tarqalgan [4]. Tuman hududida 40 oila, 113 turkum va 135 turga mansub ösimliklar uçraydi; toğli hududlarda arça, zarang va uçqat ösadi, past toğ etaklarida pistazorlar bor, dorivor ösimliklar ham köp [1, 4]. Toğli qismda qoplon, ayiq, qobon, toğ eçkisi, böri, tulki va suğur, quşlardan kaklik uçraydi [4].

Rekreatsion salohiyat mineral va şifobaxş buloqlar, köllar hamda ziyoratgohlar bilan boğliq: Konsoy şör köliga yiliga taxminan 8 ming, Xöjaipok köli atrofiga 15 mingdan ortiq, Sarğayota ziyoratgohiga 6–7 ming dam oluvçi va ziyoratçi taşrif buyuradi; Xöjaipok köli yonida turistik zona taşkil etiş va 100 ga yaqin yangi iş örni yaratiş rejalaştirilgan [1].

Resurslarning xöjalik ahamiyati. Tuman iqtisodiyoti ikki yönalişga tayanadi: kaliy tuzlari asosidagi kimyo sanoati va agrar sektor (yaylov çorvaçiligi, dehqonçilik). Tumanda toş kesiş kareri, junni qayta işlaş zavodi va konserva tayyorlaş sexi ham mavjud [4]. Resurslarning xöjalik tarmoqlaridagi örni 4-jadvalda umumlaştirilgan.

4-jadval.

Tabiiy resurslarning xöjalik tarmoqlaridagi örni

Resurs	Xöjalik tarmoği	Ahamiyati
Kaliy tuzlari	Kimyo sanoati, mineral öğitlar	Birinçi navbat quvvati yiliga 200 000 t kaliyli öğit; mahsulot xöjalikda işlatiladi va qisman eksport qilinadi [2, 6]
Oş tuzi, ohaktoş, şağal, gips	Xomaşyo va quriliş sanoati	Mahalliy xomaşyo; tumanda toş kesiş kareri mavjud [4]
Neft va gaz	Energetika, kimyo xomaşyosi	Gaz va gazokondensat konlari baholangan [2]
Yaylovlar (237,4 ming ga)	Çorvaçilik	Qoraköl va hisori qöy, angor eçki, qoramol, yilqi; junni qayta işlaş zavodi [4]
Ekin maydoni va daraxtzorlar	Dehqonçilik	47,4 ming ga ekin, 2,1 ming ga köp yillik daraxtzor; konserva sexi [4]
Dehqonobod suv ombori	Suğoriş, içimlik suvi	1600 ga yerni suv bilan ta’minlaydi; Qoraşina va 12 mahalla [5]
Buloqlar, köllar, toğ landşaftlari	Ekoturizm, rekreatsiya	Mavsumiy taşrifçilar oqimi, yangi iş örinlari uçun imkoniyat [1]

Manba: mualliflar tomonidan [1, 2, 4, 5, 6] asosida tuzilgan.

Eng muhim xöjalik ahamiyati kaliy sanoatiga töğri keladi. Respublika miqyosida kaliyli öğitlar işlab çiqarişni 222 ming tonnaga yetkaziş va Dehqonobod kaliy zavodi quvvatlarini oşiriş loyihalari közda tutilgan, mineral

öğitlar eksportini 2030-yilgaça 1 mlrd dollarga yetkaziş maqsadi qöyilgan [8]. Aholi ziçligining nisbatan pastligi (taxminan 37 kişi/km²) yaylov çorvaçiligi va kon sanoatini rivojlantiriş uçun hududiy zaxira yaratadi.

Muammolar va rivojlantiriş istiqbollari. Resurslardan foydalanişdagi asosiy çeklovlar suv va infratuzilma bilan boğliq. Tumanda doimiy oqimli daryolar faqat Katta Öradaryo va Kiçik Öradaryo bölgani uçun [1] suv ta'minoti buloqlar va suv omborlariga tayanadi; suv omborlarining loyqa bosişi ularning samaradorligini kamaytiradi [3]. Rekreatsion maskanlarda yöl va turar joy infratuzilmasi yetarli emas: masalan, Sarğayota ziyoratgohiga boradigan yöl sifatsiz va uzoqdan kelganlar uçun tunaş şaroitlari yetarli emasligi qayd etilgan [1]. Mineral resurslar böyiça esa kimyo sanoati uçun resurs bazasi katta bölsa-da, hozirça asosan bitta zavod mahsuloti özlaştirilmoqda [2].

Istiqbolli yönalişlar sifatida quyidagilar körsatiladi: kaliy sanoatida granulalangan xlorli kaliy işlab çiqarişni yölga qöyiş [7], kaliyli öğit işlab çiqarişni kengaytiriş va Dehqonobod kaliy zavodi quvvatlarini oşiriş [8]; gaz va gazokondensat konlarini baholaş natijalari asosida energetika va gaz-kimyo tarmoğini rivojlantiriş [2]; Xöjaipok köli yonida turistik zona taşkil etiş [1]. Mualliflar fikriça, bunga qöşimça ravişda fosforit va oş tuzi zaxiralarini sanoat nuqtayi nazaridan baholaş hamda toğ va toğ oldi ekoturizmini yöl va turar joy infratuzilmasi bilan birga rivojlantiriş maqsadga muvofiq; bu takliflar tahliliy xulosa bölib, tuman uçun alohida rasmiy dastur sifatida manbalarda keltirilmagan.

Muhokama. Natijalar tumanda resurslarning uç asosiy guruhi — mineral, suv va yer-yaylov resurslari — mavjudligini va ularning xöjalikdagi örni turliça ekanini körsatadi: mineral resurslar sanoat miqyosida faqat kaliy tuzlari böyiça özlaştirilgan, suv va yer-yaylov resurslari esa agrar sektorning asosini taşkil etadi; rekreatsion resurslar esa asosan mavsumiy taşriflar darajasida foydalanilmoqda. Guruhlar böyiça umumlaştirilgan xulosalar 5-jadvalda keltirilgan.

5-jadval.

Resurs guruhlari, ularning foydalaniş holati va çeklovlari

Resurs guruhi	Hozirgi foydalaniş	Asosiy çeklov
Mineral-xomaşyo	Kaliy zavodi, qisman eksport	Boşqa konlar (fosforit, oş tuzi, gaz) töliq özlaştirilmagan
Suv	Suğoriş va içimlik suvi ta'minoti	Suv omborlarining loyqa bosişi; doimiy oqimli daryolar kam
Yer va yaylov	Yaylov çorvaçiligi, dehqonçilik [4]	Murakkab relyef tufayli toğ yaylovlarining ahamiyati çeklangan [1]
Rekreatsion	Köllar, buloqlar va ziyoratgohlarga mavsumiy taşriflar [1]	Yöl va turar joy infratuzilmasi yetarli emas [1]

Manba: mualliflar tomonidan [1, 2, 3, 4, 5, 6] asosida tuzilgan.

Xulosa. Dehqonobod tumani Hisor tizmasining janubi-ğarbiy tarmoqlari, past toğlar va toğ oldi adirlarida joylaşgan bölib, uning tabiiy-resurs salohiyati mineral, yer-yaylov va suv resurslarining uyğunligi bilan ajralib turadi. Eng yirik xöjalik ahamiyatiga kaliy tuzlari ega: ular asosida kaliyli öğit zavodi işlaydi (birinçi navbat quvvati yiliga 200 000 t). Ikkinçi muhim yönaliş — 237,4 ming gektar yaylov bilan boğliq çorvaçilik, uçinçisi esa Dehqonobod suv ombori (umumiy hajmi 34,9 mln m³) orqali ta'minlanadigan suğorma dehqonçilik va içimlik suvi.

Salohiyatdan töliq foydalanişga suv omborlarining loyqa bosişi, doimiy oqimli daryolarning kamligi va rekreatsion maskanlarda infratuzilmaning yetarli emasligi tösqinlik qiladi; mineral resurslardan esa hozirça asosan kaliy tuzlari özlaştirilgan.

Natijalardan tumanning resurs xaritasini tuzişda, kaliy sanoati va çorvaçilikni rejalaştirişda hamda ekoturizm yönalişlarini tanlaşda foydalaniş mumkin. Keyingi tadqiqotlar uçun tuman miqyosida rasmiy statistika asosida sanoat va qişloq xöjaligi körsatkiçlarini aniqlaş, kon zaxiralarini davlat balansi böyiça baholaş, suv omborlarining loyqa bosiş tezligini ölçaş hamda yaylovlar holatini dala kuzatuvlari va GIS yordamida baholaş tavsiya etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yaraşev Q.S., Yusupov B.B., Karimov Yu.T. Ekoturizm resurslardan oqilona va samarali foydalanişning ayrim masalalari (Dehqonobod tumani misolida) // Farğona davlat universiteti ilmiy xabarlari (Scientific Journal of the Fergana State University). – 2024. – Ilova töplam: Geografiya. – B. 22–29. – DOI: 10.56292/SJFSU/vol30_iss1_2t/a3. – URL: https://journal.fdu.uz/index.php/sjfsu/article/download/4154/3277/7998.
2. Sultonov Ş.A., Nazarov M.G. Qaşqadaryo viloyati toğli hududlarida foydali qazilma konlarining hududiy differensiallaşuvi va resurs salohiyatining ilmiy bahosi // Экономика и социум. – 2025. – №9(136). – B. 337–342. – ISSN 2225-1545. – URL: https://cyberleninka.ru/article/n/qashqadaryo-viloyati-tog-li-hududlarida-foydali-qazilma-konlarining-hududiy-differensiallashuvi-va-resurs-salohiyatining-ilmiy.
3. Almatov D. Qur'ğoqçilik bağridagi hayot manbai: Dehqonobod suv omborining tarixi, iqtisodiyoti va ekologik transformatsiyasi // Yangi Özbekiston talabalari axborotnomasi. – 2026. – №4(6). – B. 78–83. – DOI: 10.5281/zenodo.20696986. – URL: https://zenodo.org/records/20696986.

4. Dehqonobod tumani // Özbekiston milliy ensiklopediyasi. – Toşkent: Özbekiston milliy ensiklopediyasi Davlat ilmiy naşriyoti, 2000–2006. – D harfi.

5. Dehqonobod sel-suv ombori // Suvmap.uz. – URL: https://suvmap.uz/photo-history/diyxanabad-sel-suw-bazasi.

6. «Dehqonobod kaliy zavodi» AJ rasmiy sayti. – URL: https://uz-potash.uz/.

7. Özbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 3-apreldagi PQ-4265-son qarori «Kimyo sanoatini yanada isloh qiliş va uning investitsiyaviy jozibadorligini oşiriş çora-tadbirlari töğrisida». – URL: https://lex.uz/docs/-4271630.

8. Koreya kompaniyalari iştirokida Özbekistonda kimyo-texnologiya innovatsiya markazi taşkil etiladi // Spot.uz. – 2026. – 11 mart. – URL: https://www.spot.uz/oz/2026/03/11/çemical-industry.

9. Safarov I. B., Kh M. S. Geoecological problems in the nishan district //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-1 (130). – С. 396-398.

10. Qurbonov P. R., Qo'Ldosheva G. M. Ecological-geographical problems in the residential areas of kashkadarya region //Экономика и социум. – 2025. – №. 5-1 (132). – С. 617-619.

11. Qurbonov P. R., Botirov B. Z. The impact of global climate change on urban development //Экономика и социум. – 2025. – №. 5-1 (132). – С. 613-616.